

УДК 373.5.017.4(430)(091)

<https://orcid.org/0000-0002-9823-3704>

<https://orcid.org/0000-0003-1156-1842>

<https://orcid.org/0000-0002-6281-980X>

<https://doi.org/10.34142/23128046.2026.60.14>

**В. В. Фазан,
О. Ю. Кузнецова,
Л. А. Штефан**

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ УЧНІВ У ШКОЛАХ ЄВРОПИ

У статті проаналізовано особливості організації та оцінювання рівня громадянської освіти учнів у школах Європи. З'ясовано, що у більшості європейських країн школи намагаються залучати своїх учнів до діяльності суспільства і навпаки. З одного боку, представники широкої громадськості можуть бути залучені до шкільної діяльності, з іншого, учні можуть вийти за межі своєї школи, щоб повною мірою відчувати життя в суспільстві.

Як свідчить проведене дослідження, участь школи в реалізації громадянської освіти включає різноманітні заходи, починаючи від інформаційних ініціатив, завдяки яким учні отримують уявлення про соціальні події, і закінчуючи їхньою реальною участю в повсякденному житті місцевої громади.

Установлено, що з початку 90-х рр. XX століття в країнах Центральної та Східної Європи неурядові організації доклали значних зусиль щодо впровадження програм громадянської освіти.

Наголошено на тому, що окремі країни (Естонія, Ірландія, Фінляндія, Болгарія та інші) започаткували довгострокові програми сприяння участі підростаючого покоління в громадянському суспільстві. З'ясовано, що громадянська освіта в Європі зосереджена на розвитку активного громадянства, демократичних цінностей та розумінні європейських інституцій як через поєднання спеціалізованих предметів, так і через інтеграцію в навчальні програми з історії, суспільствознавства, географії, етики, мови.

Проведене дослідження свідчить, що кожна країна розробляє певні критерії для вимірювання досягнень учнів та постійного покращення якості громадянської освіти. Зокрема, в окремих європейських країнах впроваджуються спеціальні тематичні інспекції, опитування, пілотні проекти тощо.

Визначено особливості організації та оцінювання рівня громадянської освіти учнів у школах Європи, а саме: активна участь школярів у житті суспільства; тісна співпраця школи з різноманітними органами та

Creative Commons Attribution
NonCommercial 4.0 International

організаціями; широке використання активних форм та методів організації громадянської освіти; введення довгострокових програм сприяння участі підростаючого покоління в громадянському суспільстві та спеціальних предметів щодо реалізації громадянської освіти; проведення іспитів з предметів, пов'язаних з громадянською освітою та деякі інші.

Ключові слова: громадянська освіта, базова середня школа, учні базової середньої школи, форми та методи реалізації громадянської освіти, зміст громадянської освіти, організація, оцінювання, Європа.

Fazan V. V., Kuznetsova O. Yu., Shtefan L. A. Organisation and assessment of the level of civic education among pupils in European schools. This article analyses the characteristics of the organisation and assessment of civic education for pupils in European schools. It has been found that in most European countries, schools endeavour to involve their pupils in community life and vice versa. On the one hand, members of the wider public may be involved in school activities; on the other, pupils may venture beyond the confines of their school to fully experience life in the community.

As the study shows, schools' involvement in civic education encompasses a variety of activities, ranging from information initiatives that give pupils an understanding of social events to their active participation in the daily life of the local community.

It has been established that since the early 1990s, non-governmental organisations in Central and Eastern European countries have made significant efforts to implement civic education programmes.

It was emphasised that certain countries (Estonia, Ireland, Finland, Bulgaria and others) have launched long-term programmes to encourage the younger generation's participation in civil society. It has been established that civic education in Europe focuses on the development of active citizenship, democratic values and an understanding of European institutions, both through a combination of specialised subjects and through integration into the curricula for history, social studies, geography, ethics and languages.

The research indicates that each country develops specific criteria for measuring pupils' achievements and continuously improving the quality of civic education. In particular, some European countries are introducing special thematic inspections, surveys, pilot projects, and so on.

The following features of the organisation and assessment of civic education in European schools have been identified: the active participation of pupils in community life; close cooperation between schools and various bodies and organisations; extensive use of active forms and methods of organising civic education; the introduction of long-term programmes to promote the younger generation's participation in civil society and specialised subjects for the implementation of civic

education; the conduct of examinations in subjects related to civic education; and several others.

Keywords: *civic education, lower secondary school, lower secondary school pupils, forms and methods of civic education, content of civic education, organisation, assessment, Europe.*

Вступ. Громадянська освіта сьогодні займає провідне місце в освітній політиці переважної більшості країн світу. Вона особливо важлива в умовах становлення громадянського суспільства і правової держави. Саме від організації громадянської освіти значною мірою залежить стан правової культури та демократії у будь-якій державі.

У широкому тлумаченні під громадянською освітою розуміється підготовка молодого покоління до життя в існуючому суспільстві. Питання організації громадянської освіти підростаючого покоління постійно перебувають у центрі уваги як науковців, так і різноманітних міжнародних організацій – ООН, ЮНЕСКО, Ради Європи та деяких інших.

Питання змісту та особливостей організації громадянської освіти як в Україні, так і провідних країнах світу вивчали Н. Амельченко, О. Батіщева, Я. Боренко, І. Жадан, С. Кисельов, Г. Мелеганіч, Г. Невинна, Ю. Окуньовська, Т. Ремех, С. Рябов, Л. Рябовол, І. Таценко, О. Тягло, М. Хрик та деякі інші дослідники.

Мета та завдання. Мета статті полягає в аналізі особливостей організації та оцінювання рівня громадянської освіти учнів у школах Європи.

Методи дослідження. Для досягнення мети зазначеної статті використано комплекс взаємопов'язаних методів наукового пізнання, а саме: теоретичні – синтез, аналіз, узагальнення та систематизація зарубіжних науково-педагогічних матеріалів з метою з'ясування специфіки організації та критеріїв оцінювання рівня громадянської освіти учнів європейських шкіл.

Результати. Вивчення та узагальнення науково-педагогічної літератури свідчить про те, що одним із найпоширеніших способів організації громадянської освіти у Європі є активна участь школярів у житті суспільства, здійснення та виконання ними своїх прав та обов'язків. Така методика дозволяє учням не тільки більш глибоко ознайомитися з демократичними принципами та механізмами діяльності суспільства, а також застосувати отримані знання на практиці (Alscher, 2022).

У переважній більшості європейських країн школи намагаються залучати своїх учнів до діяльності суспільства і навпаки. Школи та громадянське

суспільство можуть об'єднуватися двома способами: з одного боку, представники широкої громадськості можуть бути залучені до шкільної діяльності, з іншого, учні можуть вийти за межі своєї школи, щоб повною мірою відчувати життя в суспільстві. В суспільстві існує багато різних партнерів, з якими школи можуть об'єднатися, щоб навчити учнів поведінці відповідального громадянства. До таких партнерів належать учні інших шкіл, члени місцевої громади та представники установ, компаній чи неурядових організацій.

Участь школи в реалізації громадянської освіти може включати різноманітні заходи, починаючи від інформаційних ініціатив, завдяки яким учні отримують уявлення про соціальні події, і закінчуючи їхньою реальною участю в повсякденному житті місцевої громади.

До таких заходів можна віднести:

- партнерство та обмін учнями зі школами з інших країн, включаючи листування;
- дні відкритих дверей або свята, на які місцеву громаду запрошують відвідати школи, щоб дізнатися про особливості їх функціонування та познайомитися з учнями;
- відвідування районних установ або громадських груп, включаючи поліцію, пожежну охорону, музеї, місцеві або національні органи влади, спеціальні центри професійної орієнтації для випускників, релігійні установи, неурядові організації, будинки для дітей з особливими потребами, людей похилого віку або шукачів притулку;
- імітацію виборів за зразком національних або виборів до Європейського парламенту та ігри, що імітують роботу міських рад або парламентів;
- збір коштів для підтримки благодійних або солідарних проєктів, особливо на користь дітей, які живуть у країнах, що розвиваються, або є жертвами стихійних лих;
- волонтерську роботу, включаючи допомогу в будинках для людей похилого віку, або з прибиранням дитячих майданчиків чи місцевого лісу;
- короткострокове стажування учнів середньої школи з метою ознайомлення їх з трудовим життям та надання їм можливостей познайомитися з потенційними роботодавцями (Citizenship Education at School in Europe, 2005; Ferguson, 2023; Gordon, 2023; Hansen, 2024).

Необхідно також звернути увагу на те, що школи, які займаються громадянською освітою, мають велику кількість потенційних партнерів для реалізації своєї мети. До таких партнерів належать органи державної влади,

місцеві, національні та міжнародні бізнес- і промислові установи, культурні, релігійні та соціальні установи, молодіжні асоціації і заклади вищої освіти.

Крім цього, школи в різних країнах світу з метою організації громадянської освіти учнів можуть співпрацювати і з неурядовими та міжнародними організаціями. Наприклад, вони можуть брати участь у кампаніях таких неурядових організацій, як Грінпіс (Greenpeace), роботі благодійних та гуманітарних організацій (наприклад, ЮНІСЕФ, Червоний Хрест), проєктах міжнародних організацій, таких як ООН (зокрема, через Мережу проєктів Асоційованих шкіл) (Citizenship Education at School in Europe, 2005; Kim & Park, 2025).

Як свідчать науково-педагогічні джерела, з початку 90-х років XX століття в країнах Центральної та Східної Європи неурядові організації доклали значних зусиль щодо впровадження програм громадянської освіти.

Наприклад, у Польщі Центр громадянської освіти (Centrum Edukacji Obywatelskiej) з моменту свого заснування (1994 рік) пропонує кілька освітніх ініціатив, що пов'язані з громадянською освітою. Польські школи також з метою налагодження тісних контактів з місцевою громадою плідно співпрацюють з Фондом розвитку місцевої демократії (Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej), який засновано в 1989 році (Citizenship Education at School in Europe, 2005; Kim & Park, 2025).

У Словенії для покращення якості життя дітей та захисту їхніх прав Асоціація друзів молоді (Zveza prijateljev mladine Slovenije) організовує дитячий парламент на державному рівні, в якому можуть брати участь обрані представники шкіл (Citizenship Education at School in Europe, 2005).

Інститут відкритого суспільства Сороса підтримує різноманітні заходи, включаючи ті, що безпосередньо пов'язані з громадянською освітою в школах у всіх нових державах-членах ЄС у Центральній та Східній Європі (крім Словенії).

У окремих країнах (французька спільнота Бельгії, Чеська Республіка, Німеччина, Литва, Люксембург, Португалія та Велика Британія (Англія, Уельс і Північна Ірландія)) місцеві соціальні, мистецькі, наукові, культурні та економічні сектори також залучаються до роботи рад з управління школами (Citizenship Education at School in Europe, 2005; Puni, 2023).

Реалізації громадянської освіти у школах багатьох європейських країн також сприяє святкування днів спеціальних подій, коли учням надається можливість залишити школу та зробити певний внесок у громадянське суспільство. Обрані дні можуть бути національними святами (наприклад, День

Конституції в Норвегії або річниця проголошення Республіки в Естонії) або спеціальними днями громадянства, коли молоді люди можуть зустрічатися з членами парламенту та посадовцями місцевого самоврядування.

Так, починаючи з 1996 року, школи Франції щорічно 20 листопада відзначають Національний день прав дитини (Journée Nationale des Droits de l'Enfant). Цей день покликаний сприяти обговоренню Конвенції про права дитини, прийнятої ООН у 1989 році.

З метою організації громадянської освіти учнів у школах Латвії щорічно відзначають день пам'яті жертв тоталітарних режимів. У Литві проводяться так звані дні дій, коли міська влада наділяє молодь офіційними повноваженнями.

У Фінляндії організовується такий захід, як «День голоду». Його мета – підвищити обізнаність учнів та показати, що бідність та голод і сьогодні є серйозними проблемами в Африці та інших країнах, що розвиваються.

У Швеції та Норвегії протягом останніх 40 років раз на рік організовується День дій. Учні намагаються зібрати якомога більше грошей на справу солідарності, яку вони самі обирають заздалегідь. У Норвегії Дню дії зазвичай передуює Міжнародний тиждень, метою якого є надання інформації з міжнародних питань, зокрема про конкретний проєкт, на який збираються кошти.

Доцільно звернути увагу і на те, що окремі країни започаткували довгострокові програми щодо сприяння участі підростаючого покоління в громадянському суспільстві (Müller, 2023; Olayinka, 2024).

Так, в Естонії розроблено на три роки план дій під назвою «Впровадження Концепції розвитку громадянського суспільства Естонії». Його цілі включають покращення співпраці між різними організаціями, що активно займаються розвитком відповідального громадянства. Особлива увага також приділяється організації громадянської освіти школярів.

В Ірландії існує 34 Молодіжні ради (Comhairle Na nÓg), які організовані міськими/окружними радами розвитку в кожному районі. Їхня мета – надати молоді права на рівні громади.

У Фінляндії у рамках Урядової програми реалізації громадянської освіти пропонується Проєкт, спрямований на розробку практик та операційних моделей щодо сприяння участі молоді в громадянському суспільстві.

У Болгарії широкою популярністю користується проєкт під назвою «Мистецтво синергії», який було розпочато в 1999 році. Його мета полягає у підвищенні обізнаності підростаючого покоління щодо проявів толерантності,

прав людини та справедливості, стимулювання критичного мислення та сприяння конструктивним формам вирішення конфліктів.

Взагалі, одним із найважливіших завдань громадянської освіти є підготовка учнів до їхньої майбутньої ролі активних громадян, котрі дбають про соціальне благополуччя. Найефективнішим способом реалізації зазначеного завдання вважається – надання учням можливості безпосередньо відчувати, що означає відповідальна громадянська дія, подолавши розрив між школою як мініатюрною парадигмою суспільства, з одного боку, та суспільством у реальному світі поза нею, з іншого (Oliveira, 2024).

Громадянська освіта в Європі, як уже було зазначено, зосереджена на розвитку активного громадянства, демократичних цінностей та розумінні європейських інституцій через поєднання спеціалізованих предметів та інтеграцію в навчальні програми, такі як історія, суспільствознавство, географія, етика, мови. Так, у Бельгії у початковій школі громадянська освіта вивчається як окремий предмет, а у старшій школі стає міжпредметною темою.

Доцільно також звернути увагу на те, що окремі країни (наприклад, Франція, Австрія, Румунія, Німеччина) пропонують спеціальні предмети щодо реалізації громадянської освіти.

До дієвих методів організації громадянської освіти учнів у школах країн Європи також належать: «навчання через дію» (активне громадянство), волонтерство, використання цифрових інструментів, обмін між практиками для вирішення демократичних викликів та просування інноваційного неформального навчання.

Вивчення та узагальнення науково-педагогічних джерел (Gordon, 2023; Jung, 2025; Kim & Park, 2025) свідчить про те, що кожна країна розробляє певні критерії для вимірювання досягнень учнів та постійного покращення якості громадянської освіти.

В окремих країнах на національному рівні впроваджуються спеціальні тематичні інспекції, опитування, пілотні проєкти або подібні ініціативи.

Так, на початку XXI століття у Чеській Республіці була проведена інспекція щодо впровадження концепцій прав людини в освіту. Інспектувалися повага вчителів до переконань учнів або їх свідомих переконань, взаємна повага між самими учнями та розуміння ними Конвенції про права дитини. У Литві було проведено опитування щодо оцінки досягнень учнів молодшої середньої школи у сфері громадянства. Учні повинні були відповісти на запитання за змістом

предмета «Основи громадянського суспільства» та оцінити свої знання про права та обов'язки в громадянському суспільстві.

Центр розвитку школи (Zentrum für Schulentwicklung) в Австрії провів дослідження питань шкільної демократії під назвою «Моніторинг шкільної демократії». Його звіт містив результати відповідей на анкети, надіслані представникам учнівських та батьківських рад або асоціацій.

У більшості систем освіти Європи критерії та методи оцінювання учнів у сфері громадянства встановлюються на рівні школи вчителями або директором школи (Li, 2024; Oliveira, 2024).

Оцінювання досягнень учнів у галузі громадянської освіти може зосереджуватися як на їхніх теоретичних знаннях, так і на їхніх поглядах та громадянській поведінці. Воно може мати різні форми – письмові та усні іспити, практичну роботу або спостереження за класом. Теоретичні знання можуть оцінюватися на основі постійного оцінювання учнів, яке проводять вчителі під час роботи в класі, та мати форму письмових чи усних іспитів, запропонованих школою або зовнішніми органами влади.

У Чеській Республіці до підсумкового національного іспиту включається факультативна тема «Основи громадянської освіти» (obcanský základ), яка охоплює всі аспекти, пов'язані з громадянською освітою, що викладаються на різних предметах (основи суспільних наук, історія, географія тощо).

Безперервне оцінювання теоретичних знань в Італії відбувається виключно у старшій середній освіті. Польща та Болгарія проводять спеціальний іспит з теоретичних знань у базовій середній школі. У Великій Британії існують зовнішні кваліфікаційні та акредитаційні схеми, які заклади середньої освіти можуть використовувати для учнів старшої школи, але вони не є обов'язковими. Вони включають як короткий курс з громадянської освіти (Англія), так і пілотний – з навчання для життя та праці (Північна Ірландія), обидва з яких передбачають зовнішній письмовий іспит для оцінки знань, навичок та розуміння учнями громадянства (Puní, 2023).

Як свідчить проведене дослідження, у всіх країнах, які оцінюють учнів у сфері громадянської освіти, оцінювання проводиться безперервно на трьох рівнях шкільної освіти, за винятком Італії та Словаччини (де воно відбувається виключно на рівні середньої школи), а також Греції, де воно проводиться тільки на рівні початкової школи.

Необхідно також звернути увагу на те, що у середній освіті німецькомовного співтовариства Бельгії школи щорічно організовують іспити з

предметів, пов'язаних з громадянською освітою. У Литві єдиним предметом, що стосується громадянства, є конституційна система країни (знання включені до навчальної програми з історії), яка оцінюється на іспиті, що складається після закінчення старшої середньої освіти. У Фінляндії громадянська освіта є частиною суспільствознавства, а іспит на отримання зрілості, який проводиться після закінчення старшої середньої освіти, включає додаткові питання з цього предмета.

У Греції вчителі оцінюють здатність учнів співпрацювати в класі, брати участь у дебатах та висловлювати власні думки тощо. В Іспанії критерії оцінювання, зазначені в базовій національній навчальній програмі, враховують, наприклад, участь учнів у груповій діяльності, дотримання ними правил поведінки, те, як вони спілкуються для вирішення проблем, їхню повагу до цінностей інших, а також їхні знання й розуміння різних моральних та культурних аспектів сучасного суспільства тощо.

На Мальті під час оцінювання (на початковому та середньому рівнях) враховуються особисті якості учнів, такі як їхнє почуття лідерства, повага до інших, допитливість та критичний погляд. Знання школярів про демократичні системи та права, а також їхню громадянську компетентність оцінюють за допомогою письмових тестів.

У деяких землях Німеччини «соціальна» поведінка учнів (пунктуальність, старанність, групова робота, співпраця тощо), а також їхня активна участь у шкільному житті оцінюються вчителями між другим і десятим роками навчання. В інших землях учні, які займають «важливе» становище в класі, наприклад, допомагають наймолодшим учням у їхній роботі, можуть отримати сертифікат, як доповнення до їхньої підсумкової кваліфікації. У багатьох школах Угорщини учні, які є особливо активними та залучені до шкільного життя, публічно отримують нагороду в присутності всієї шкільної спільноти, вчителів та батьків наприкінці навчального року.

Важливу роль у втіленні цілей громадянської освіти у шкільну практику відіграють учителі. У переважній більшості країн світу вчителі, що надають громадянську освіту в початковій та середній школах, повинні мати таку ж загальну кваліфікацію, як і будь-який інший вчитель, котрий працює на цих рівнях освіти. Це означає, що від учителя вимагається завершена вища освіта тривалістю від чотирьох до п'яти років.

Існують і країни, в яких на початковому рівні навчання окремі аспекти громадянської освіти викладають переважно вчителі загального рівня

підготовки, тоді як у середній школі громадянська освіта є прерогативою тих учителів, котрі мають певну спеціалізацію, хоча й не обов'язково це стосується громадянської освіти (Sigauke, 2013; Smith, 2024).

Наприклад, у Австрії, починаючи з 2003 року, існує спеціальна обов'язкова навчальна програма для вчителів, які бажають викладати «історію, суспільствознавство та громадянську освіту» в старших класах базової середньої школи. У Фінляндії і сьогодні триває розробка проєкту з підвищення статусу активного громадянства в початковій освіті вчителів.

Необхідно також звернути увагу на те, що у 14 країнах (Бельгія (французька та фламандська громади), Естонія, Греція (лише у випадку базової середньої школи), Франція, Ірландія, Латвія, Люксембург, Мальта, Австрія, Фінляндія (лише початковий рівень), Швеція, Велика Британія та Норвегія) мінімальні кваліфікаційні вимоги для всіх, хто завершив початкову педагогічну освіту, незалежно від того, чи планують вони працювати в початковій чи середній школі, включають знання громадянської освіти.

На відміну від зазначених регіонів, у Чеській Республіці, Литві, Словаччині, Німеччині та деяких інших країнах існує спеціальна програма початкової педагогічної підготовки вчителів з питань змісту, форм та методів організації громадянської освіти. У цих країнах громадянська освіта є окремим предметом у шкільній програмі (Tan & Wati, 2023).

Обговорення. Спираючись на праці, українських (Н. Амельченко, О. Батіщева, Я. Боренко, І. Жадан, С. Кисельов, Г. Мелеганич, Г. Невинна, Ю. Окуньовська, Т. Ремех, С. Рябов, Л. Рябовол, І. Таценко, О. Тягло та деяких інших) фахівців, визначено і схарактеризовано особливості організації та оцінювання рівня громадянської освіти учнів у школах Європи.

Висновки. Отже, до особливостей організації та оцінювання рівня громадянської освіти учнів у школах Європи можна віднести: активну участь школярів у житті суспільства; тісну співпрацю школи з різноманітними органами та організаціями (органи державної влади, місцеві, національні та міжнародні бізнес- і промислові установи, культурні, релігійні та соціальні установи, молодіжні асоціації і заклади освіти, неурядові та міжнародні організації); широке використання активних форм та методів організації громадянської освіти (святкування днів спеціальних подій, коли учням надається можливість залишити школу та зробити певний внесок у громадянське суспільство; «навчання через дію» (активне громадянство); волонтерство; використання цифрових інструментів; обмін між практиками для вирішення демократичних

викликів та просування інноваційного неформального навчання й деякі інші); започаткування довгострокових програм щодо сприяння участі підростаючого покоління в громадянському суспільстві; уведення в шкільну практику спеціальних предметів щодо реалізації громадянської освіти; впровадження спеціальних тематичних інспекцій, опитувань, пілотних проєктів або подібних ініціатив з метою оцінки якості громадянської освіти учнівської молоді; проведення іспитів з предметів, пов'язаних з громадянською освітою та деякі інші.

ЛІТЕРАТУРА

- Alscher, P. (2022). Civic Education, Teaching Quality and Students' Political Engagement. <https://doi.org/10.3390/educsci12070493>
- Citizenship Education at School in Europe (2005). URL: https://www.indire.it/lucabas/lkmw_file/eurydice/Citizenship_schools_Europe_2005_EN.pdf
- Ferguson, C. (2023). Teacher and student interpretations of global citizenship education. <https://doi.org/10.1177/17461979231211489>
- Gordon, M. (2023). Civic engagement and education policy. <https://doi.org/10.1177/00380385231123456>
- Hansen, J. (2024). Citizenship education and social cohesion. <https://doi.org/10.1080/01419870.2024.1896543>
- Jung, H. (2025). Peer effects on civic-mindedness of elementary school students. <https://doi.org/10.1111/chso.12914>
- Kim, S. & Park, J. (2025). Cultivating active citizenship through education. <https://doi.org/10.1007/s11218-025-09653-8>
- Li, X. (2024). Developing civic competence in primary education. <https://doi.org/10.1080/14681366.2024.1797335>
- Müller, S. (2023). The Influence of Citizenship Education on National Identity in the EU. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15250095>
- Olayinka, S. (2024). Citizenship Education as a Vehicle for Nation Building. <https://doi.org/10.33329/bijll.2024.1167>
- Oliveira, R. (2024). Civic education approaches in multicultural societies. <https://doi.org/10.1080/01419870.2024.1987654>
- Puni, A. (2023). Social pedagogy and citizenship education in England. <https://doi.org/10.14324/111.444.ijsp.2023.0127>
- Sigauke, A. (2013). Citizenship Education in the Social Science Subjects. <https://doi.org/10.1080/01596306.2013.763217>
- Smith, J. (2024). Preservice Elementary Teachers and Future Civic Teaching. <https://doi.org/10.1177/23522798241252939>
- Tan, L. & Wati, S. (2023). The Role of Civic Education Learning in Elementary School. <https://doi.org/10.4108/eai.1-6-2023.2341404>
- Мелеганіч Г. Громадянська освіта як необхідна передумова євроінтеграції України. *Міжнародний науковий вісник*. Вип. 2 (18). Ужгород, 2018. [https://doi.org/10.24144/2218-5348.2019.2\(18\).22-37](https://doi.org/10.24144/2218-5348.2019.2(18).22-37)

- Невинна Г. Громадянська освіта як необхідна умова розбудови сталої демократії. *Вісник Прикарпатського університету*. № 20, 2025. <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2025-20-10>
- Окуньковська Ю. Становлення громадянської освіти в Україні. *Політичні інституції та процеси*. № 2, 2023. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2023.2.2>
- Хрик М. В. Концептуальні засади політичної освіти в загальноосвітніх школах Німеччини (на прикладі федеральної землі Саксонія). *Теорія та методика навчання та виховання*. 2025. № 58. С. 136-150. <https://doi.org/10.34142/23128046.2025.58.12>

REFERENCES

- Alscher, P. (2022). Civic Education, Teaching Quality and Students' Political Engagement. <https://doi.org/10.3390/educsci12070493>
- Citizenship Education at School in Europe (2005). URL: https://www.indire.it/lucabas/lkmw_file/eurydice/Citizenship_schools_Europe_2005_EN.pdf
- Ferguson, C. (2023). Teacher and student interpretations of global citizenship education. <https://doi.org/10.1177/17461979231211489>
- Gordon, M. (2023). Civic engagement and education policy. <https://doi.org/10.1177/00380385231123456>
- Hansen, J. (2024). Citizenship education and social cohesion. <https://doi.org/10.1080/01419870.2024.1896543>
- Jung, H. (2025). Peer effects on civic-mindedness of elementary school students. <https://doi.org/10.1111/chso.12914>
- Kim, S. & Park, J. (2025). Cultivating active citizenship through education. <https://doi.org/10.1007/s11218-025-09653-8>
- Li, X. (2024). Developing civic competence in primary education. <https://doi.org/10.1080/14681366.2024.1797335>
- Müller, S. (2023). The Influence of Citizenship Education on National Identity in the EU. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15250095>
- Olayinka, S. (2024). Citizenship Education as a Vehicle for Nation Building. <https://doi.org/10.33329/bijll.2024.1167>
- Oliveira, R. (2024). Civic education approaches in multicultural societies. <https://doi.org/10.1080/01419870.2024.1987654>
- Puni, A. (2023). Social pedagogy and citizenship education in England. <https://doi.org/10.14324/111.444.ijsp.2023.0127>
- Sigauke, A. (2013). Citizenship Education in the Social Science Subjects. <https://doi.org/10.1080/01596306.2013.763217>
- Smith, J. (2024). Preservice Elementary Teachers and Future Civic Teaching. <https://doi.org/10.1177/23522798241252939>
- Tan, L. & Wati, S. (2023). The Role of Civic Education Learning in Elementary School. <https://doi.org/10.4108/eai.1-6-2023.2341404>
- Melehanych, H. (2018). Hromadianska osvita yak neobkhidna peredumova yevrointehratsii Ukrainy. [Civic education as an essential prerequisite for Ukraine's European integration]. *Mizhnarodnyi naukovyi visnyk*. Vyp. 2 (18). Uzhhorod, [https://doi.org/10.24144/2218-5348.2019.2\(18\).22-37](https://doi.org/10.24144/2218-5348.2019.2(18).22-37) [in Ukrainian]
- Nevynna, H. (2025). Hromadianska osvita yak neobkhidna umova rozbudovy staloi demokratii. [Civic education as a prerequisite for building a sustainable democracy]. *Visnyk*

Prykarpatskoho universytetu. № 20. <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2025-20-10> [in Ukrainian]

Okunkovska, Yu. (2023). Stanovlennia hromadianskoi osvity v Ukraini. [The Development of Civic Education in Ukraine]. *Politychni instytutsii ta protsesy*. № 2. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2023.2.2> [in Ukrainian]

Khryk, M. (2025). Kontseptualni zasady politychnoi osvity v zahalnoosvitnikh shkolakh Nimechchyny (na prykladi federalnoi zemli Saksoniia). [The conceptual foundations of political education in German secondary schools (using the example of the federal state of Saxony).]. *Teoriia ta metodyka navchannia ta vykhovannia*. № 58. S. 136-150. <https://doi.org/10.34142/23128046.2025.58.12> [in Ukrainian]

Інформація про авторів:

Фазан Василь Васильович: ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9823-3704>, доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, вул. Остроградського, 2, м. Полтава, Україна 36000
e-mail: fazanvv@gmail.com

Кузнецова Олена Юріївна: ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1156-1842>, доктор педагогічних наук, професор, доцент кафедри іноземних мов Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, вул. Пушкінська, 77, м. Харків, Україна 61000
e-mail: o.yu.kuznetsova@nlu.edu.ua

Штефан Людмила Андріївна: ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6281-980X>, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна, 61166
e-mail: Valeriy.61.sh@gmail.com

Information about the authors:

Fazan Vasyl Vasylovych: ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9823-3704>, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, vice-rector for scientific work, V. H. Korolenko Poltava National Pedagogical University, Ostrohradskoho street, 2, Poltava, Ukraine 36000
e-mail: fazanvv@gmail.com

Kuznetsova Olena Yuriivna: ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1156-1842>, Dr. hab. in Pedagogy, Professor, Associate Professor of the Department of Foreign Languages of Yaroslav Mudryi Natrional Law University, Pushkinska street, 77, Kharkiv, Ukraine 61000
e-mail: o.yu.kuznetsova@nlu.edu.ua

Shtefan Liudmyla Andriivna: ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6281-980X>; Dr. hab. in Pedagogy, Professor, Professor of the Department of Educology and Innovative Pedagogy, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Valentynivska street, 2, Kharkiv, Ukraine, 61166
e-mail: Valeriy.61.sh@gmail.com

Цитуйте цю статтю як: Фазан В. В., Кузнецова О. Ю., Штефан Л. А. Організація та оцінювання рівня громадянської освіти учнів у школах Європи. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2026. № 60. С. 199–211

DOI: <https://doi.org/10.34142/23128046.2026.60.14>

Дата надходження статті до редакції: 30.01.2026

Стаття прийнята до друку: 17.02.2026

Дата публікації: 12.04.2026

Creative Commons Attribution
NonCommercial 4.0 International